

Plasschaert Quality in Research BV
Weteringschans 124
1017 XT Amsterdam
Tel: 00 31 (0)20 - 627 34 00
E-mail: info@pqr-research.nl
Internet: <http://www.pqr-research.nl>

**DE EUROPESE GRONDWET
VERVOLGONDERZOEK (DEEL 3)**
- management summary -

Projectnummer: ...

Kenmerk: ...

Uitgevoerd door P Q R BV, in opdracht van:

RVD/Publiek en Communicatie, ten behoeve van het Ministerie van Buitenlandse Zaken

© Auteursrecht voorbehouden:

- niets uit dit rapport mag worden verveelvuldigd en/of openbaargemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of anderszins, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van genoemd ministerie

PQR
Plasschaert Quality in Research BV
Weteringschans 124
1017 XT Amsterdam

Tel. 00 31 (0)20 - 627 34 00
Fax 00 31 (0)20 - 627 35 37
E-mail info@pqr-research.nl
Internet http://www.pqr-research.nl

Amsterdam, Mei 2005
Projectnummer: PQR 1349

P Q R BV is lid van de MarktOnderzoekAssociatie (MOA) en de European Society for Opinion and Marketing Research (ESOMAR). Op alle onderzoeksprojecten is de ICC/ESOMAR-code van toepassing (International Code of Marketing and Social Research Practice). P Q R BV is ISO-9001-2000 gecertificeerd.

INHOUD	PAGINA	
1	INLEIDING	
1.1	Achtergrond van het onderzoek en onderzoeksdoelstellingen	5
1.2	Onderzoeksmethode en steekproef	5
1.3	Algemeen	6
2	RESULTATEN	
2.1	Onderzoeksinvloed en verandering in de tijd	9
2.2	Het referendum	10
	2.2.1 Boodschappen van de voorstanders	10
	2.2.2 Boodschappen van de tegenstanders	10
	2.2.3 De campagne tot dusver	11
2.3	Het imago van de voor- en tegenstanders	13
	2.3.1 De voorstanders	13
	2.3.2 De tegenstanders	14
2.4	De stemintenties	15
	2.4.1 Een stem tegen het kabinet	16
2.5	Gevolgen van een ja of nee tegen het referendum	17
2.6	Boodschappers	20
2.7	Boodschappen	20
2.8	Doelen	24
2.9	Ansichtkaarten	28
3	CONCLUSIES	31
BIJLAGEN:		
	Checklist	33
	Invuloefeningen	37
	Respondentenoverzicht	50

HOOFDSTUK 1

INLEIDING

1.1 Achtergrond van het onderzoek en onderzoeksdoelstellingen

Op 1 juni 2005 zal er een referendum onder de Nederlandse burgers plaatsvinden over de Europese grondwet. In dit kader is er behoefte aan aanvullende informatie over de motivatie onder burgers om voor, tegen of niet te gaan stemmen en de argumenten die een rol (kunnen) spelen bij de meningsvorming over de Europese grondwet.

Op 12, 13 en 14 april en 2 en 3 mei 2005 heeft PQR al onderzoek verricht in dit kader. Dit onderzoek kan gezien worden als een vervolg op de onderzoeken van april en mei.

Dit onderzoek heeft tot doel inzicht te krijgen in:

- de belangrijkste beweegredenen die op dit moment een rol spelen bij de opinievorming over de Europese grondwet
 - welke beweegredenen liggen ten grondslag aan het voor, tegen of niet stemmen
 - welke andere factoren, naast de Europese grondwet, spelen hierbij een rol
- wat mensen motiveert om wel dan wel niet naar de stembus te gaan op 1 juni 2005
- de boodschappen/argumenten die de mensen over de streep kunnen trekken wat betreft de Europese grondwet.

RVD/Publiek en Communicatie is de opdrachtgever en zij heeft PQR gevraagd dit onderzoek uit te voeren, ten behoeve van het Ministerie van Buitenlandse Zaken.

1.2 Onderzoeksmethode en steekproef

Gekozen is voor kwalitatief onderzoek middels 6 groepsdiscussies van 120 minuten met 7-8 burgers per groep. Tijdens deze discussie is de respondenten gevraagd meerdere invuloefeningen individueel in te vullen.

De indeling van de onderzoeksgroepen is gebaseerd op de stemkeuze van de respondenten bij het referendum over de Europese grondwet. De onderzoeksopzet ziet er dan ook als volgt uit:

- 1 groepsdiscussie met sterke voorstanders; gaan zeker voor stemmen
- 1 groepsdiscussie met sterke tegenstanders; gaan zeker tegen stemmen
- 1 groepsdiscussie met potentiële voorstanders; gaan misschien voor stemmen, maar twijfelen nog
- 1 groepsdiscussie met potentiële tegenstanders; gaan misschien tegen stemmen, maar twijfelen nog
- 1 groepsdiscussie met niet-geïnteresseerden en niet-stemmers
- 1 groepsdiscussie met een mix van 'smaken'.

Daarnaast golden de volgende selectiecriteria:

- alle respondenten hebben de Nederlandse nationaliteit
- 50% mannen en 50% vrouwen per groep
- spreiding in leeftijd (18-65 jaar)
- spreiding in sociaal-economisch niveau
- spreiding in politieke voorkeur
- spreiding in beroepen.

Het onderzoek heeft plaatsgevonden op 17 en 18 mei 2005 bij PQR te Amsterdam. De groepen zijn gevolgd door vertegenwoordigers van de RVD/Publiek en Communicatie en het Ministerie van Buitenlandse Zaken via een gesloten video- en audiocircuit.

1.3 Algemeen

In dit rapport wordt onderscheid gemaakt op basis van de eerder genoemde selectiecriteria, echter alleen daar waar relevante verschillen optraden.

Gezien de kwalitatieve aard van het onderzoek moeten de uitkomsten worden gezien als indicatief. Waar in de rapportage is gekozen voor de stellende vorm is dit vooral om de

leesbaarheid te vergroten. Onze rapportage zal met name betrekking hebben op de behandelde open vragen tijdens de discussie; de niet besproken invuloefeningen laten we ter analyse en interpretatie over aan Hans Anker.

De resultaten van dit onderzoek staan alleen ter beschikking van de RVD/Publiek en Communicatie en het Ministerie van Buitenlandse Zaken en de door hen gemachtigden.

HOOFDSTUK 2 RESULTATEN

2.1 Onderzoeksinvloed en verandering in de tijd

De opbouw van de groepsdiscussie maakt dat respondenten tegen het einde van de discussie afhaken. Een echte discussie komt nauwelijks op gang. De voorargumenten komen te laat in de discussie om nog een positieve swing te kunnen geven aan het geheel. Dit lijkt mede een gevolg van de veranderde algemene attitude ten aanzien van het referendum.

In onderzoek 1 waren de respondenten zeer geïnteresseerd en gaven na afloop van de discussie aan zeker meer informatie te zullen gaan verzamelen over de Europese grondwet. Na onderzoek 2 kwam vooral naar voren dat de informatiekranen tot dan toe te onduidelijk waren, maar toonde men nog enig enthousiasme. Na dit onderzoek kon bij respondenten niet meer worden geconstateerd dat men echt nog iets meer wilde weten; men wilde gewoon naar huis. Het feit dat men continu formulieren moest invullen en nauwelijks echte stimuli kreeg aangereikt om op te reageren (een fragment van de televisie, de nieuwe folder, inhoudelijke informatie over de grondwet) zal hier zeker aan hebben bijgedragen. Als gevolg hiervan was het ook moeilijk om bij de laatste oefening 'wat kan je in het stemhokje nog aan het twijfelen brengen' response bij de respondenten te krijgen.

Zoals al bleek uit het voorgaande onderzoek wordt er op dit moment duidelijk meer informatie over de Europese grondwet opgemerkt. Het onderwerp leeft al meer dan een maand geleden. Iedereen weet dat het referendum op 1 juni plaats vindt. De exacte invulling en concrete gevolgen van een Europese grondwet zijn echter nog steeds grotendeels onbekend. De algehele stemming rondom het referendum lijkt zich steeds meer richting een negatieve dan wel ontevreden stemming te bewegen. Dit bleek al enigszins tijdens het tweede onderzoek en wordt bevestigd tijdens dit derde onderzoek. Men is niet tevreden en heeft geen goed gevoel over de informatieverstrekking en de wijze waarop de campagne wordt gevoerd.

2.2 Het referendum

2.2.1 Boodschappen van de voorstanders

Volgens de respondenten hebben de boodschappen van de voorstanders van de Europese grondwet met name betrekking op:

- samenwerking op het gebied van terrorisme, criminaliteit en asielbeleid; “ze zeggen zoiets van samen staan we sterk.”
- een machtsblok vormen
 - economisch (tegen Amerika en Azië)
 - tegen bedreigingen, in tijden van oorlog
- goed voor de werkgelegenheid
- de grondwet is nodig om Europa verder op te bouwen en beter te organiseren, zeker gezien de uitbreidingen
- het hof krijgt meer bevoegdheden, dit maakt democratischer toezicht mogelijk
- de Nederlandse grondwet blijft gewoon bestaan
- “als we nee stemmen gaan we 100 jaar terug in de tijd.”

2.2.2 Boodschappen van de tegenstanders

Volgens de respondenten hebben de boodschappen van de tegenstanders van de Europese grondwet met name betrekking op:

- slecht voor de werkgelegenheid, vanwege ‘gelukszoekers’; “de goedkope krachten uit de arme landen komen hier straks de banen wegnemen”
- Nederland telt straks niet meer mee; “we worden straks natuurlijk ondergesneeuwd door landen als Duitsland en Frankrijk”
 - steeds minder beslissingsbevoegdheden
 - Nederland zal straks opgaan in de massa
- verlies van de Nederlandse identiteit
- verlies van de Nederlandse verworvenheden (zoals sociale stelsel, drugsbeleid, homohuwelijk, euthanasie en abortus)
- de verschillen tussen de landen zijn te groot
- angst voor oorlog; “als Duitsland een oorlog begint, moeten wij dan mee?”

- financiële nadelen; “ wij zijn straks de dupe van de economisch minder ontwikkelde landen.”
- zonder een Europese grondwet kunnen we ook samenwerken (alles staat nu ook al vast in verdragen)
- niet goed voor het dierenwelzijn (genoemd door enkele respondenten).

2.2.3 De campagne tot dusver

Over het algemeen is men niet te spreken over de campagne die tot dusver is gevoerd omtrent de Europese grondwet. Respondenten omschrijven de campagne met de woorden rommelig, slecht georganiseerd, saaie informatie, niet concreet, onduidelijk, etc.

“Alles is ons door de strot geduwd en het is allemaal zo onduidelijk!”

(Sterke tegenstandersgroep)

“Die campagne is belabberd, allemaal uitgekauwde argumenten en ongeloofwaardig. En ze zijn veel te laat.” (Niet-stemmersgroep)

“Volgens mij staat de regering nu met de rug tegen de muur. Ze hebben te veel moeite om ons te bereiken en te motiveren.”

(Potentiële voorstandersgroep)

De respondenten is met name het volgende uit de campagne bijgebleven:

- de folders en het krantje: deze worden beschreven als saai en niet uitnodigend door de respondenten. Bijna niemand heeft deze uitvoerig, aandachtig gelezen:
 - “Daar moet je echt de tijd voor hebben, om die te lezen.”
 - “Ik heb het geprobeerd, maar daar kom je niet doorheen.”
- enkele respondenten noemen de voetbalwedstrijd; dit komt niet serieus over op de respondenten. Men vindt dit niet passen bij een onderwerp als dit:
 - “Dat roept irritatie bij mij op.”
- enkele respondenten hebben de spotjes op de radio en tv opgemerkt; men haalt hier geen informatie over de grondwet uit, behalve de verwijzing naar www.ukomttochook.nl.
- enkele respondenten hebben de stemwijzer op internet ingevuld; aan de geloofwaardigheid van de stemwijzer wordt niet getwijfeld

- het flyeren van politici:
 - “Ik kreeg laatst een folder van SP in m'n handen geduwd.”
 - “Ik zag dat Wilders op pad ging. Leuke manier hoe hij dat doet, maar dat lijkt me wel gevaarlijk voor hem. Hij staat op de dodenlijst.”
- politici in actualiteitenprogramma's (zoals NOVA, Bvd, Buitenhof).

Enkele respondenten geven spontaan aan gehoord te hebben dat het kabinet extra geld heeft uitgetrokken voor de campagne van de voorstanders. De respondenten vinden dit allereerst oneerlijk ten opzichte van de tegenstanders (een oneerlijke strijd). Daarnaast geeft dit de indruk dat de regering bang is en in paniek begint te raken en dat de regering blijkbaar door krijgt “dat de mensen helemaal niet zo voor zijn”.

Over het algemeen weten de meeste respondenten dat Wilders, de SP (Marijnissen) en de LPF tegen de Europese grondwet zijn. Enkele respondenten voegen daar de CU aan toe. Sommige respondenten hebben het vermoeden dat ook GroenLinks tegen de grondwet is. Verder gaat men ervan uit dat de regering en de meeste partijen voor de grondwet zijn.

“En Loesje [Boomerang kaarten] is tegen.” (Gemengde groep)

De verwachtingen wat betreft de uitkomst van het referendum zijn verdeeld. Meerdere respondenten, met name de (potentiële) tegenstanders, geven aan meer tegenstanders dan voorstanders in hun omgeving tegen te komen en zij verwachten dan ook dat er een ‘nee’ uit het referendum zal komen. De verwachtingen onder (potentiële) voorstanders zijn verdeeld, al lijkt een meerderheid onder hen wel een ‘ja’ te verwachten (Bij elkaar opgeteld, geeft dit dus vooral een tegen-beeld.).

“Het is gewoon een te kort van tevoren opgelaten ballon.” (Gemengde groep)

In alle groepen wordt de vraag geuit of de regering de uitkomst van het referendum serieus zal nemen. De meeste respondenten hebben sterk het vermoeden dat de regering bij een ‘nee’ uit het referendum toch zal instemmen met de Europese grondwet. Dit geeft men het gevoel dat de burgers niet serieus worden genomen; het referendum is een zoethoudertje.

Hier wordt door enkele respondenten wel aan toegevoegd dat mensen zich, dankzij het referendum, nu wel meer bewust zijn van de Europese grondwet en de groeiende rol van de EU.

“Hierdoor ga je je in elk geval wel verdiepen. Dat hadden we anders vast niet in deze mate gedaan.” (Potentiële voorstandersgroep)

Enkele respondenten noemen tijdens de groepsdiscussie de dreigementen die door het kabinet geuit zijn. Deze wijze van overtuigen wordt niet gewaardeerd. Men ervaart dergelijke argumenten als dom en misplaatst. De dreigementen lijken niet zo zeer irritatie of grote afkeur onder de meeste respondenten op te roepen, maar het beoogde effect op de attitudes richting de grondwet hebben de dreigementen van het kabinet duidelijk niet.

“Net zoals ze dat in Amerika ook deden, dat dreigen en mensen bang maken.” (Niet-stemmersgroep)

2.3 Het imago van de voor- en de tegenstanders

De respondenten is gevraagd de voor- en tegenstanders te vergelijken met dieren. Deze vergelijking wordt in grote mate beïnvloedt door de persoonlijke mening omtrent de Europese grondwet. Zo worden door zowel de voor- als de tegenstanders meerdere malen dezelfde diervergelijkingen gemaakt, echter deze vergelijkingen worden anders uitgelegd.

2.3.1 De voorstanders

De respondenten die voor de grondwet zijn of verwachten voor te gaan stemmen vergelijken de voorstanders met een:

- leeuw; fanatiek, niet bang voor het nieuwe/onbekende, gaat ervoor
- olifant; gewichtig, een zwaargewicht
- vos; sluw, ze hebben allerlei plannen (“dat bedoel ik niet in negatieve zin, want ik ben voor de grondwet”)
- kameleon; past zich elke keer weer aan, aan wat er gebeurt, aan omstandigheden, etc.

Echter, de volgende vergelijking wordt ook gemaakt:

- angsthaas; ze lijken in paniek, bang voor de uitkomst, komen onzeker over

De respondenten die juist tegen de Europese grondwet zijn of verwachten tegen te gaan stemmen, vergelijken de voorstanders met een:

- leeuw; agressieve benadering
- vos; sluw en heeft van die slinkse, mooie praatjes ("maar daar trappen we niet in")
- schaap; ze volgen gewoon de massa, naïef ("zo naïef om te denken dat we het met een grondwet beter krijgen")
- slang; sluw, ze manoeuvreren zich er slinks tussen.

2.3.2 De tegenstanders

De respondenten die voor de grondwet zijn of verwachten voor te gaan stemmen vergelijken de tegenstanders vooral met kleinere (angstige) dieren:

- wezel; angstig, vasthouden aan het oude vertrouwde
- muis; bang, kruipt weg
- specht; ze maken veel geluid, maar verder...
- slang; slinks

"De tegenstanders doen mij denken aan de slissende slang uit die tekenfilm serie Jungle Book, die doet heel stoer maar is eigenlijk gewoon heel onzeker." (Potentiële voorstandersgroep)

De respondenten die juist tegen de Europese grondwet zijn of verwachten tegen te gaan stemmen, zien dat heel anders en vergelijken de tegenstanders met dieren met lef:

- paard; vooruitstrevend
- aap; rebels en eigenwijs, durft nee te zeggen. Durft het aan om te zeggen dat het niet goed is om mee te doen met de massa
- kippen; ze maken veel kabaal, zijn aanwezig
- uil; wijs, kijkt uit voor de rest van de maatschappij, bedachtzamer

Echter, hier worden ook andere vergelijkingen gemaakt door enkele (twijfelende) tegenstanders:

- zebra; naïef want “ze hebben nog de hoop dat ze invloed hebben, terwijl dat waarschijnlijk niet meer zo is”
- kuikentje; weinig in te brengen, beetje zielig
- een muis die straks door de slang (=voorzitter) wordt gepakt; angst dat regering toch ja zegt, ook al komt er een nee uit het referendum.

2.4 De stemintenties

Een grote meerderheid van de respondenten zegt te gaan stemmen, maar dit is logisch gezien de rekruteringsseisen (en sociale wenselijkheid). De respondenten die zeggen niet te gaan stemmen of hier echt nog over twijfelen, verklaren dit met:

- te veel onduidelijkheid, dus geen idee wat te stemmen, dus dan ga ik maar niet
- het referendum wordt toch niet overgenomen door de regering, dus waarom zou ik er tijd en energie aan besteden?
- mijn stem maakt toch niets uit
- desinteresse.

De voornaamste redenen van de (potentiële) tegenstanders om tegen te stemmen is de angst dat het Nederland geen voordelen op zal leveren, dat Nederland straks weinig in de pap te brokkelen zal hebben en een groot gebrek aan vertrouwen (de Euro wordt hierbij dikwijls genoemd). Niet alleen een gebrek aan vertrouwen in de EU (fraude, geldverkwisting, bureaucratie), maar ook een gebrek aan vertrouwen in het kabinet speelt hierbij een grote rol. Veel respondenten hebben niet het idee dat het kabinet ‘sterk genoeg’ is om het belang van de Nederlandse burgers te waarborgen. Enkele respondenten geven aan tegen te stemmen, omdat het ze allemaal te snel gaat.

“Ze hebben het ons allemaal maar opgedrongen, er is al te veel gebeurd waar wij slechter van geworden zijn.” (Potentiële tegenstandersgroep)

De voornaamste reden om voor te stemmen is volgens veel (potentiële) voorstemmers met name dat de grondwet een logisch gevolg is op wat er binnen de EU al in gang is gezet en zij zien dit als een onomkeerbaar proces (“de trein rijdt gewoon door, of we stappen nu op of we missen de trein”). Daarnaast is de grondwet nodig om de groeiende EU in goede banen te leiden. Enkele respondenten uiten de angst dat Nederland bij een nee tegen de grondwet in Europa niet meer gehoord zal worden. Opvallend is dat veel van de eerder genoemde zorgen/angsten van de tegenstanders wel gehoor vinden bij deze groep. Ook de (potentiële) voorstanders maken zich zorgen. Maar ondanks dat vinden zij dat we nu niet meer terug kunnen.

“We zitten al aan de EU vast, dan kunnen we het maar beter goed regelen ook (Sterke voorstandersgroep)

“Je weet niet wat er komen gaat, maar we moeten gewoon wel.”
(Sterke voorstandersgroep)

2.4.1 Een stem tegen het kabinet

Tijdens de groepen klinkt veel wantrouwen richting en een gebrek aan vertrouwen in het kabinet door. Meerdere respondenten beamen dan ook dat hun stem tegen een Europese grondwet indirect ook een stem is tegen het huidige kabinet.

“Het kabinet probeert mij dit aan te smeren, maar het kabinet heeft zoveel kapot gemaakt, het vertrouwen is weg.” (Potentiële tegenstandersgroep)

“De politiek luistert alleen als ze stemmen kwijt raken.” (Niet-stemmersgroep)

2.5 Gevolgen van een ja of nee tegen het referendum

Gevraagd naar de gevolgen van een nee tegen het referendum, zijn de reacties niet erg consistent. Dit is mede afhankelijk van hoe men tegen het referendum en de politiek/de regering aankijkt.

Bij diegenen met een negatieve houding ten aanzien van de politiek (een gevoel dat in alle groepen de overhand lijkt te hebben) overheerst de reactie dat de regering dan toch gewoon doorgaat, immers;

“Ze luisteren toch nooit.” (Potentiële tegenstandersgroep)

“Het referendum is niet bindend, dus ze doen toch wat ze willen.”

(Niet-stemmersgroep)

De vervolgreactie is dat de grondwet uiteindelijk toch wel komt, maar gewoon wat later. Dit betreft dan de grondwet zoals hij nu voorligt, een grondwet die in stukjes wordt ingevoerd of een grondwet waarover opnieuw is onderhandeld. De meeste respondenten weten niet of er over de grondwet kan worden heronderhandeld, maar hopen dit wel.

Daarbij komt dan ook nog het argument dat Frankrijk vlak voor Nederland een referendum heeft en dat als Frankrijk tegenstemt de lidstaten in ieder geval wel zullen moeten/gaan heronderhandelen. Dat laatste wordt door de groepen met een negatieve houding tegenover de grondwet gezien als bewijs dat Nederland er niet toe doet en wordt ondergesneeuwd door de grote landen.

Indien er verder onderhandeld gaat worden, hoopt men dat daarin Nederlandse verworvenheden en cultuur beter worden veiliggesteld.

“Ik verwacht een nieuwe campagne.” (Sterke voorstandersgroep)

“Ik hoop helemaal niet dat het nee wordt.” (Potentiële voorstandersgroep)

“Dat mensen serieus aan de gang gaan om het te veranderen naar wat de mensen willen.” (Gemengde groep)

“Dat ze het opnieuw gaan bekijken, dat hoop ik.” (Potentiële tegenstandersgroep)

“Misschien komen er dan aanpassingen, maar ze geven het niet op.”
(Sterke tegenstandersgroep)

Of Nederland sterker of zwakker wordt door een nee stem heeft een aantal aspecten. Enerzijds verwachten vooral stemmers aan de ja-kant dat het economisch mogelijk een nadelig effect heeft; anderzijds verwachten/hopen de stemmers die meer aan de nee-kant staan dat het ertoe zal leiden dat de regering eindelijk eens naar de burgers zal luisteren en dat Nederland juist eens beter zijn stem kan/zal laten horen in Europa. Men vindt dat de Nederlandse regering slecht heeft onderhandeld en dat landen als Engeland en Denemarken (die niet meedoen met de Euro) beter hun stem hebben laten horen en daar ook niet slechter van zijn geworden of nu een ‘minder EU-lid’ zijn. Daarbij speelt ook nog dat er moeilijk een antwoord te geven is op deze vraag, want het is mede afhankelijk van wat andere landen doen.

“Als alle andere landen ja zeggen, blijft Nederland achter. Gaan zij verder en hobbelen wij er achteraan.” (Sterke voorstandersgroep)

“Ligt aan wat andere landen stemmen... als wij de enigen zijn... zwakker.” (Niet-stemmersgroep)

“Kijk naar GB, die positie is niet zwakker geworden door de Euro.”
(Potentiële tegenstandersgroep)

Op de uitspraak “bij een Nee leren de politici eindelijk een duidelijke les, dat het tijd is om een pas op de plaats te maken met Europa” reageert men vooral sceptisch. Men heeft niet het idee dat politici zich iets van het volk zullen aantrekken. De voorstemmers verwachten dat Nederland toch gewoon moet meegaan op de rijdende trein, de tegenstemmers hopen dat de politici er iets van leren maar hebben daar hun grote twijfels over.

“Ze zullen wel een les leren, maar alleen qua positie. Politiek is de laatste jaren erg slecht geworden. Dat is de enige reden voor het referendum.” (Sterke tegenstandersgroep)

“Het mag wel wat harder. Van mij mogen ze een flinke tik op de vingers krijgen .” (Niet-stemmersgroep)

Met de uitspraak “dankzij een Nee op 1 juni krijgen we eindelijk de kans om een grondwet te maken die we wel willen: socialer en democratischer” is het merendeel van de respondenten het oneens. Hierbij gelden een vijftal argumenten:

- “Ik ken de grondwet onvoldoende, dus ik weet niet wat er in moet veranderen.”
- “Ik geloof niet dat er een heel nieuwe grondwet gaat komen.”
- “Dat gaat over inhoudelijke zaken en daar hebben we als burgers toch niets over te zeggen.”
- “Nederland is toch te klein om invloed uit te oefenen op de inhoud van de grondwet.”
- “Een grondwet is toch al democratisch?” Dat socialer en democratischer zegt me niks.”

De stelling “als het straks Nee wordt komt dat doordat de burgers van Nederland veel te laat betrokken zijn bij de grondwet” is alleen de 2^e dag meegenomen in het onderzoek. Deze stelling wordt door vrijwel alle respondenten volmondig onderschreven.

Mocht het referendum een ja opleveren dan accepteren de meeste respondenten dat met gelatenheid en scepsis. Men ziet het als het eind van een tijdperk en kijkt met enige angst naar wat gaat komen. Pas gaandeweg zal duidelijk worden wat er allemaal gaat veranderen en of alles zal gaan werken.

“Afwachten, je moet eerst zien hoe het werkt. ” (Potentiële voorstandersgroep)

“Dan zitten we erin.” (Potentiële tegenstandersgroep)

“Overgeleverd aan de grote landen.” (Potentiële tegenstandersgroep)

2.6 Boodschappers

Over het algemeen weet men welke partijen voor zijn en welke tegen. De twijfel zit vooral bij het standpunt van Groen Links. De meeste respondenten weten niet of Femke Halsema voor of tegen is.

Van de sterke voorstanders (leden van de regering en regeringspartijen) heeft men het beeld dat ze bijna te gedreven voorstander zijn en daardoor niet bereid om te luisteren naar de burgers. Wouter Bos ziet men als licht voor, hetgeen als genuanceerder overkomt.

Het sterke nee van Jan Marijnissen wordt niet negatief gevonden, dat van Geert Wilders door meerdere respondenten wel. ("Die heeft maar 1 onderwerp, moslimhaat")

Oud politici dicht men een minder sterke rol toe, alhoewel een enkeling wel aangeeft dat dit tenminste mensen zijn met postuur en ervaring. Opvallend is dat een aantal respondenten denkt dat Frits Bolkestein een (sterke) tegenstander is van de Europese Grondwet.

In de mening van bekende Nederlanders is men nauwelijks geïnteresseerd, dan heeft men liever objectieve, feitelijke informatie.

2.7 Boodschappen

Ook in dit onderzoek zijn een aantal boodschappen voor en tegen aan de respondenten voorgelegd. Hieronder volgen kort de reacties op de boodschappen.

Boodschap 1. De Europese grondwet dient er vooral toe om van Europa een superstaat te maken. Het is goed dat Europese landen met elkaar samenwerken en met elkaar praten. Ze doen dat in Brussel. Maar Brussel ontwikkelt zich steeds meer tot de hoofdstad van een nieuw land dat Europa heet. Ons land is met drie procent van de stemmen in Europa machtelozer dan Friesland in Nederland. Samenwerking is goed, maar niet als dat betekent dat we Nederland feitelijk opheffen en niet langer baas in eigen huis zijn. De grondwet hevelt nog meer macht over van Nederland naar Europa. Stem daarom tegen de grondwet op 1 juni.

Deze boodschap wordt over het algemeen in alle groepen als overtuigend tot zeer overtuigend aangemerkt. De boodschap spreekt klare taal en windt er geen doekjes om. De vergelijking met Friesland is duidelijk en opvallend. Samenwerking waardeert men, maar

het overhevelen van macht naar Europa en het niet meer baas in eigen huis zijn schrikt af. Het woord superstaat wordt wel door vrijwel iedereen als erg overdreven verworpen. Een enkeling verwerpt het feit dat er wordt geappelleerd aan gevoelens van angst.

“Duidelijk, hier staat het zwart op wit. Heftig.” (Sterke tegenstandersgroep)

“Komt sterk over, maar is het waar?” (Niet-stemmersgroep)

“Wel overtuigend, je bent niet langer baas in eigen huis.” (Sterke voorstandersgroep)

Boodschap 2. De besluitvorming in Europa staat te ver af van de burgers. De grondwet brengt daar verbetering in doordat de besluitvorming wordt verhelderd, het Europese parlement meer macht krijgt en door de Europese wetvorming uit de achterkamertjes te halen en in het openbaar te laten plaatsvinden. Dat maakt de Europese Unie uiteraard niet perfect, daarvoor moet nog heel veel werk worden verzet, maar het is wel een stap in de goede richting. Stem daarom vóór de grondwet op 1 juni.

Deze boodschap komt als weinig of niet overtuigend over. In de boodschap staan een aantal ware aspecten, zoals ‘Europa staat te ver af van de burgers’, ‘de besluitvorming wordt verhelderd’, ‘Europa is nog niet perfect’ en ‘besluitvorming wordt uit de achterkamertjes gehaald’, echter argumenten hoe het dan beter wordt ontbreken en de formulering wordt gezien als te vaag.

“Ik apprecieer de eerlijkheid. Natuurlijk is de EU niet perfect.”

(Potentiële voorstandersgroep)

“Typisch wat de EU doet, ze geven fouten toe om verder te komen.”

(Sterke tegenstandersgroep)

“Vaag. Niet duidelijk, straks trap je erin en dan heb je toch weer iets negatiefs.” (Potentiële tegenstandersgroep)

“Die laatste zin klinkt alsof ze niet weten waarmee ze bezig zijn.

Geen boodschap om te overtuigen.” (Sterke voorstandersgroep)

Boodschap 3. Er zijn heel veel meningen over de Europese grondwet. En er is er veel verwarrende informatie. Zowel de voorstanders als de tegenstanders hebben goede argumenten. Maar uiteindelijk is het te onduidelijk waar dit referendum over gaat en wat het

Nederland brengt. Bij twijfel niet inhalen. Stem daarom bij twijfel tegen de grondwet op 1 juni.

De boodschap komt bij velen enigszins overtuigend over, met name voor de tegenstemmers; dit komt vooral voort uit het feit dat men zich goed kan vinden in de veelheid aan verwarrende informatie en de onduidelijkheid over wat de grondwet brengt. Echter de verwarring en onduidelijkheid die maakt dat het voor een aantal respondenten een argument is om tegen te stemmen, maakt voor anderen dat het een argument zou zijn om juist niet te stemmen of om meer informatie te gaan zoeken.

“Niet overtuigend. Als je het niet weet, niet stemmen of gaan opzoeken. Eigenlijk ook weer een angstverhaal.” (Potentiële voorstandersgroep)

“Wel een beetje makkelijk, maar voor de twijfelaar is dit overtuigend.” (Potentiële tegenstandersgroep)

Boodschap 4. De peilingen van de afgelopen weken zijn duidelijk: de Nederlandse kiezers zijn kritisch over Europa. Die boodschap hebben we goed in onze oren geknoopt. We zullen een ‘ja’ op 1 juni daarom zeker niet opvatten als een stem voor ongebreidelde Europese integratie, maar juist als een stem om kritisch tegenover Europa te staan. Stem vóór de grondwet op 1 juni.

Voor de meeste respondenten is deze boodschap niet overtuigend. Het feit dat de kritische houding pas wat oplevert indien men voor stemt wordt gezien als de omgekeerde wereld. Zoals het hier wordt gebracht is het een loze boodschap, zeker als hij afkomstig is van politici die men niet erg vertrouwt.

“Klassiek politiek gelul.” (Potentiële tegenstandersgroep)

“Kritisch maar toch voorstemmen klopt niet.” (Sterke voorstandersgroep)

Boodschap 5. De peilingen van de afgelopen weken zijn duidelijk: de Nederlandse kiezers zijn kritisch over Europa. De Europese grondwet creëert geen superstaat, leidt ook niet tot de opheffing van Nederland, maar is een pas op de plaats en is vooral nodig om ervoor te zorgen dat Europa ook na de uitbreiding effectief blijft functioneren. Stem daarom vóór de grondwet op 1 juni.

Ook deze boodschap wordt als weinig overtuigend gezien. Het eerste deel van de boodschap komt wel geloofwaardig over en is een goede aanzet. Echter, de laatste zin ontkracht de hele boodschap; een pas op de plaats klinkt niet goed, want we moeten geen pas op de plaats maken.

“Overtuigend dat Grondwet geen superstaat creëert en Nederland blijft bestaan.” (Sterke voorstandersgroep)

“Hoe kan een grondwet nu pas op de plaats maken?” (Potentiële voorstandersgroep)

“Pas op de plaats klinkt ondynamisch.” (Niet-stemmersgroep)

Boodschap 6. Ons is nooit iets gevraagd. Niet over de euro, niet over de uitbreiding. En nu moeten we ineens stemmen. Europa bemoeit zich overal mee: van wipkippen tot chocoladesigaretten en de lengte van de ladders van glazenwassers. Toch stem ik voor de Europese grondwet. Want daarmee krijgt onze Tweede Kamer een ‘gele kaart’ in handen, waarmee ze eindelijk tegen Brussel kunnen zeggen ‘bemoei je met je eigen zaken.’

Deze boodschap is absoluut niet geloofwaardig. Het begin van de boodschap is eerder een reden om tegen de grondwet te gaan stemmen en de betekenis van de gele kaart ontgaat de meeste respondenten. Wanneer uitgelegd, hebben velen ook moeite met een gele kaart, want men verwacht dan dat die samenwerking binnen Europa juist belemmerd; ieder land trekt dan te pas en te onpas een gele kaart.

“Die 1^e zin al . Ons is nooit iets gevraagd, maar zij hebben nooit geluisterd.” (Sterke voorstandersgroep)

“Moet Zalm zeker een gele kaart in Straatsburg proberen? Laat me niet lachen.” (Sterke tegenstandersgroep)

“Die gele kaart is volgens mij niet waar, we verliezen juist onze stem.”
(Niet-stemmersgroep)

Balkenende: „Ook aandacht hebben voor kritiek Europa”

WARSCHAU (ANP) - Premier Balkenende wil meer aandacht besteden aan de kritiek die er leeft over de Europese Unie. „We moeten de kritische geluiden over Europa op ons in laten werken. Natuurlijk is het zo dat er in Europa zaken beter kunnen”, zei Balkenende dinsdagochtend.

„We moeten begrip hebben voor de zaken die beter kunnen, maar uiteindelijk is het wel de vraag

wat ons verder brengt. De Europese grondwet is misschien niet ideaal, maar helpt ons uiteindelijk wel verder. Het is beter dan wat we nu hebben. Dan vraag ik me af waarom je kansen zou laten liggen, als je ze nu kunt grijpen."

Balkenende pleitte verder voor een 'ja-stem' in het referendum over de Europese grondwet, omdat Europa daardoor beter en slagvaardiger kan opereren, bijvoorbeeld bij de strijd tegen terrorisme of het zoeken naar meer werkgelegenheid. We hebben elkaar nodig in Europa", stelde de premier. Over de peilingen in Nederland en Frankrijk, die op 'nee' wijzen, zei hij "dat je niet altijd uit moet gaan van het negatieve".

De boodschap van premier Balkenende komt niet overtuigend over. Vrijwel alle respondenten doen hem af als vaag en inhoudsloos. Zeker de laatste zin wordt zeer sterk afgewezen. Zelfs wanneer men het met delen van de boodschap eens is, worden deze door de toonzetting (en de afzender) weer betwijfeld.

"Ik ben het wel eens met wat hij zegt." (Sterke voorstandersgroep)

"Het zijn loze zinnen, daar is hij heel goed in." (Sterke voorstandersgroep)

"Maar die werkgelegenheid, heeft hij wel onderzocht of dat voor ons wel zo werkt?" (Sterke tegenstandersgroep)

"Die laatste zin! Dat negatieve heeft hij juist zelf gecreëerd." (Potentiële tegenstandersgroep)

2.8 Doelen

Aan de respondenten zijn acht doelen voorgelegd die Nederland zich zou kunnen stellen. De respondenten is gevraagd de doelen een rapportcijfer te geven. Vervolgens zijn de doelen kort besproken.

Over het algemeen wordt door alle groepen een hoog cijfer gegeven aan alle doelstellingen. Vooral de potentiële en sterke tegenstanders en de potentiële voorstanders zijn zeer positief over de doelstellingen. De sterke voorstanders zijn iets minder positief vergeleken met de sterke tegenstanders.

Doel 1. Zorgen dat de Tweede Kamer de mogelijkheid krijgt om samen met de parlementen van andere landen de bevoegdheid krijgt om een wetsvoorstel naar de Europese Unie terug te sturen naar Brussel.

Dit is een belangrijke vernieuwing voor de respondenten. Voor sommige respondenten uit de sterke tegenstandersgroep zou het normaal moeten zijn dat wetsvoorstellen teruggestuurd kunnen worden en zij zien dit niet als een bijzonderheid. Sommige respondenten zien dit ook als een controlerend doel; op deze manier kunnen meerdere landen een wetsvoorstel terugsturen en wordt er beter naar gekeken.

Doel 2. Zorgen dat het mogelijk wordt dat 1 miljoen Europese burgers samen een onderwerp op de Europese agenda kunnen zetten.

Deze doelstelling heeft een gemiddelde score. Twijfels omtrent de haalbaarheid van dit punt wordt bij alle groepen naar voren gebracht. Respondenten kunnen zich moeilijk voorstellen dat zo'n grote groep mensen bij elkaar kan worden gebracht.

“Dit is niet reëel!” (Potentiële voorstandersgroep)

Sterke voorstanders geven aan het belangrijk te vinden dat punten op de agenda gezet kunnen worden, maar dat sommige zaken gewoon vastgelegd moeten worden en dat niet bij alles de macht uit handen gegeven kan worden.

Doel 3. Zorgen dat het wetgevende deel van de vergaderingen van de Europese Raad van ministers (de 'Europese top') uit de achterkamertjes wordt gehaald en voortaan in het openbaar

Deze doelstelling heeft een hoge gemiddelde score. Vooral de sterke tegenstanders en de potentiële voorstanders zijn erg enthousiast over 'vergaderingen uit de achterkamers halen'. De sterke voorstanders vinden dit wel een belangrijk punt, maar geven aan sceptisch te zijn over de uitwerking hiervan.

Doel 4. Zorgen dat het Europese parlement zeggenschap krijgt over de volledige Europese begroting (in plaats van de huidige 60 procent).

Dit doel heeft de laagste (gemiddelde) score van alle doelen. De sterke tegenstandersgroep en niet-stemmersgroep geven hier zelfs een onvoldoende voor, omdat dit teveel macht uit handen zou geven. Alleen de potentiële en sterke voorstandersgroep geven aan dat het belangrijk is dat het parlement daar zeggenschap in heeft. Volgens hen zijn die mensen gekozen door de burgers en zij moeten dan ook het volledige budget kunnen controleren.

Doel 5. Zorgen dat het mogelijk wordt dat de lidstaten van de Europese Unie hun lidmaatschap van de EU kunnen opzeggen.

Deze doelstelling heeft een zeer wisselende uitkomst als we naar de scores kijken die de respondenten gegeven hebben. De sterke tegenstanders geven dit punt juist een hele hoge score terwijl de potentiële tegenstandersgroep en de sterke voorstandersgroep een onvoldoende geven. Respondenten vinden het raar dat landen aan kunnen sluiten en weer weg kunnen gaan. Vooral voorstanders geven aan dat hier duidelijk consequenties aan verbonden moeten worden, anders is dit veel te vrijblijvend. Tijdens de bespreking ontstaan ook twijfels bij de sterke tegenstanders. Ook volgens hen moeten hier duidelijke afspraken over gemaakt worden.

“Niet dat je eerst geld kan vangen en dan weer weg.” (Sterke tegenstandersgroep)

Doel 6. Zorgen dat Nederland de mogelijkheid krijgt om aan de ‘noodrem’ te trekken waardoor een voor Nederland ongewenst EU-voorstel, bijvoorbeeld op het gebied van softdrugs, alsnog kan worden tegengehouden.

Deze vernieuwing heeft een hele hoge score en is bij alle groepen populair/aantrekkelijk. Tijdens de discussie over de noodrem zagen veel respondenten steeds meer de positieve kant van dit doel. Vooral als er een voorstel is dat tegen de eigen cultuur of belangrijke

verworvenheden ingaat; dan is dit een goede manier om “je eigen cultuur niet te verloochenen” (het wetsvoorstel kan dan wel in andere landen doorgang vinden). Sommige respondenten geven aan dat dit een stuk angst wegneemt, met name de angst dat de Nederlandse cultuur/identiteit verloren zal gaan.

Doel 7. Zorgen dat duidelijk wordt vastgelegd waar Europa zich wel en niet mee mag bemoeien.

Behalve de sterke voorstanders heeft iedereen hier een hele hoge score aangegeven. Bij de discussie wordt wel meteen duidelijk dat het moeilijk is om aan te geven waar de grenzen liggen van wat er vastgelegd moet worden.

Doel 8. Zorgen dat de kloof tussen Europa en de burgers wordt verkleind.

Dit is de topper van alle doelen met de hoogste scores. Respondenten willen graag het gevoel hebben dat zij nog iets te betekenen hebben en inbreng kunnen hebben. Tegelijkertijd roept deze doelstelling ook vragen op over de uitvoerbaarheid.

“Er is niks mooier dan transparantie!” (Potentiële voorstandersgroep)

Dat deze positieve doelen al in de Europese grondwet staan was niet bekend bij de respondenten. Uit alle groepen kwam duidelijk naar voren dat deze informatie nieuw voor hen is en dat zij het belangrijk vinden dat deze punten duidelijk gecommuniceerd worden. Vooral de tegenstanders zien in dat je met deze punten (met name 6,7 en 8) de Nederlandse identiteit kunt behouden. De noodrem van doel 6 trekt veel aandacht en scoort heel hoog bij de potentiële en sterke tegenstandersgroep. Deze doelen en het gebrek aan eerdere informatie hierover roept vooral vragen op bij respondenten. Bij de sterke voorstanders werken deze doelen vooral bevestigend.

“Waarom hebben ze deze punten nog niet gecommuniceerd? Dat neem ik ze echt kwalijk!” (Potentiële tegenstandersgroep)

Naar aanleiding van deze (volgens alle respondenten) vooral positieve doelen staan de respondenten nu niet ineens allemaal positiever ten opzichte van de Europese grondwet. Door de voorgaande discussie is de sfeer al te negatief en kritisch. Sommige twijfelen aan de haalbaarheid van de doelstellingen, wederom komt een duidelijk gebrek aan vertrouwen naar voren en vooral de sterke tegenstanders zeggen nog steeds weinig voordelen van een Europese grondwet te zien. Enkele respondenten zijn wel aan het denken gezet:

“Bevestigt mijn beeld enigszins, er staan wel goede dingen in. Dit trekt mij wel aan richting een ja.” (Niet-stemmersgroep)

2.9 Ansichtkaarten

De boodschappen aan de voor- en tegenstanders van de grondwet zijn redelijk identiek aan het voorgaande onderzoek. In alle groepen wordt nog steeds gevraagd om meer duidelijkheid over de inhoud van de Europese grondwet en de concrete voor- en nadelen voor de gewone burger. De meeste boodschappen aan Minister-president Balkenende gaan over zijn taalgebruik. Ook tijdens de discussies komt naar voren dat zijn boodschappen door veel respondenten als vaag, algemeen, niet inspirerend en onduidelijk worden beschouwd.

Veelgenoemde boodschappen aan degenen die campagne voeren voor de grondwet:

- hou het transparant; meer informatie, duidelijke taal en eerlijkheid
- wees meer een luisterend oor voor wat de Nederlandse samenleving binnen Europa wil bereiken en de Nederlandse rol binnen de Europese Unie
- we hebben elkaar inderdaad nodig in Europa en dit is een stap in de goede richting
- benadruk meer: één machtsblok tegenover Amerika en opkomend Azië.

Veelgenoemde boodschappen aan degenen die campagne voeren tegen de grondwet:

- laat meer van je horen
- kom met duidelijke argumenten

- “Wij trekken inderdaad aan het kortste eind, want wij zijn een klein land.” (Niet - stemmersgroep)
- hoe kan de Europese grondwet aangepast worden, zodat we er ‘voor’ kunnen stemmen?
- leg minder de nadruk op oorlog
- stem niet tegen als je niet weet waar het referendum over gaat
- het wordt geen eenheidsworst, Nederland behoudt gewoon de eigen identiteit en wetten.

De boodschappen aan Minister-president Balkenende komen over het algemeen neer op:

- noem de positieve en negatieve kanten zonder publieke kleur
- spreek in duidelijke en concrete taal
- laat de kiezer beslissen, neem het referendum serieus.

HOOFDSTUK 3

CONCLUSIES

Conclusies

- Het stemgedrag van de respondenten is, in vergelijking tot de eerdere onderzoeken, al vaker bepaald en harder vastgelegd.
- Waar men in de eerste onderzoeksrunde nog echt nieuwsgierig was naar informatie, lijkt de informatiebehoefte nu veel meer gedoofd. Men gelooft het allemaal niet meer zo.
- De argumentatie van voorstanders wordt zeer kritisch/argwanend bekeken. Mede door de laat op gang komende campagne: 'ze willen ons dom houden' en 'ze willen ons iets door de strot duwen'.
- Men heeft nog steeds behoefte aan objectieve informatie over de grondwet, wat er echt verandert en waarom het goed is voor de burger. Men heeft regelmatig het gevoel niet helemaal serieus te worden genomen. De redenen om voor te moeten stemmen worden onvoldoende beargumenteerd en zijn te vaag.
- De positieve doelen (beschreven in 2.7) zijn over het algemeen (erg) aantrekkelijk en men wil hier graag meer informatie over.
- Meest belangrijke, door de respondenten meest gehoorde argumenten voor:
 - samen sterk
 - allen gelijk
 - betere terrorisme en criminaliteitsbestrijding.
- Meest belangrijke, door de respondenten meest gehoorde argumenten tegen:
 - verlies verworvenheden
 - ondergesneeuwd door grote landen
 - verlies soevereiniteit en identiteit
 - alles ligt nu ook al vast, dus er is geen grondwet nodig.
- De tegenstanders zijn echt gemotiveerd/sterk tegen vanuit gevoel van verlies van de eigen cultuur en een weerstand tegen de huidige regering. De voorstanders zijn meer voor vanuit een gevoel voor te moeten stemmen, zij ervaren de Europese Unie en de komst van de grondwet als een onomkeerbaar proces.
- De tot nu toe gevoerde informatievoorziening en campagne wordt door vrijwel alle respondenten omschreven als onvoldoende duidelijk en rommelig. Daardoor lijkt de campagne meer kwaad te hebben gedaan dan goed. Hierbij spelen zaken als de dure Euro (en de ontkenning daarvan door minister Zalm) en het wollige (vage) taalgebruik een zeer voorname rol.